

Sprog i Norden

Titel: Nordisk Sprogsekretariat: Vedtægt og virksomhed
Forfatter: Allan Karker
Kilde: Sprog i Norden, 1989, s. 5-13
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk sprogsekretariat

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Nordisk Sprogsekretariat: Vedtægt og virksomhed

Af Allan Karker

I det nordiske sprogsamarbejdes historie danner den 1. juli 1978 epoke. Med virkning fra denne dato oprettede Nordisk Ministerråd et nyt organ som skulle virke sammen med og ved siden af de allerede eksisterende sprognævn.

Arbejdsgrundlaget for dette nye organ, *Nordisk Sprogsekretariat*, er en instruks som Ministerrådet vedtog den 17. august 1977 og som stadig gælder. Denne instruks, der er gengivet i sin helhed nedenfor side 9 ff, er udtryk for en politisk målsætning som de berørte parter kan være helt eller delvis uenige i, men som de ikke har ret til at modarbejde ex officio. I vedtægten har Ministerrådet fastslået eksistensen af sprognævn for alle de hjemmehørende sprog i Norden (og antagelig derved bidraget til at sikre deres fortsatte eksistens) og har pålagt dem at samarbejde gennem Sprogsekretariatet for derved at bevare og styrke sprogfællesskabet og fremme den nordiske sprogforståelse (§ 1).

De hjemmehørende sprog i Norden er (i alfabetisk orden) dansk, finsk, færøsk, grønlandsk, islandsk, norsk (bokmål og nynorsk), samisk og svensk. Disse 8 sprog er i styrelsen for Nordisk Sprogsekretariat repræsenteret af 12 medlemmer (§ 5). Fire af sprogene har således fået tildelt dobbelt repræsentation; og det er repræsentanterne for de samme fire sprog som udgør arbejdsudvalget (§ 8). Styrelsen skal træde sammen mindst én gang om året (§ 7), men vedtægten forudser implicit (og økonomiske hensyn dikterer faktisk) at dette sædvanligvis er identisk med højst én gang om året. For den samlede styrelses vedkommende tillader instruksens uenighed som finder sin demokratiske afgørelse ved flertalsbeslutning (§ 7). Derimod har arbejdsudvalget pligt til at forlige sig,

idet alle beslutninger skal være enstemmige (§ 8); det anser jeg for at være en god beskyttelse af et eventuelt mindretal.

Når vedtægten taler om sprogfællesskabet i Norden og den nordiske sprogforståelse (§ 1), sigter den givetvis ikke blot på forholdet mellem dansk, norsk og svensk, som jo udgør det egentlige (primære) sprogfællesskab, men også på det sekundære fællesskab hvor dansk, norsk og svensk gør tjeneste som hjælpesprog. At netop disse tre sprog er repræsenteret i arbejdsudvalget er derfor ikke overraskende; men det er bemærkelsesværdigt at et af de sprog som hører til det sekundære fællesskab har adgang til samme position, nemlig finsk (§ 8: «en medlem från . . . Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland»). Denne disposition kan begrundes med det særlige samspil mellem finsk og svensk både i Finland og i Sverige, men Ministerrådet har nok tillige ønsket at tildele det fjerde «store» sprog i Norden samme politiske rolle som de tre andre. Herved falder der imidlertid i øjnene at kun fire af de fem suveræne stater i Norden er repræsenteret i arbejdsudvalget. Personlig så jeg gerne at også repræsentanten for islandsk fik sæde i arbejdsudvalget, men det forudsætter at Ministerrådet vil bevilge de nødvendige ekstra midler.

Tyngdepunktet i Sprogsekretariatets virksomhed har hidtil ligget og vil sikkert altid ligge i de tre skandinaviske sprog: svensk, norsk og dansk. Men Sprogsekretariatet har også eller kan i hvert fald have en vigtig funktion i forhold til de mindre sprog, specielt dem som tales i ikke-suveræne områder. Eksempelvis har Sprogsekretariatet støttet indførelsen af den nye nordsamiske ortografi på svenske landkort og har udtalt sig positivt om et udkast til en norsk lov der sikrer samernes sproglige rettigheder, ligesom Sprogsekretariatet har tilsluttet sig et forslag om at kvænsk (dvs. finsk) i Norge får samme valgstatus i grundskolen som samisk.

Udtalelser af just denne type er ikke direkte omtalt i vedtægten. Men de falder uden tvivl inden for rammen af § 2, sidste stykke. Samme paragraf indeholder i øvrigt en specifikation af de opgaver der omfattes af den generelle bestemmelse i § 1. Trods begrænsede personressurser har Sprogsekretariatet gjort en indsats på alle de nævnte felter, mindst dog

ved samarbejde med massemedierne (§ 2 d): Her er først i 1988 indgået en aftale med Nordisk Råds tidsskrift *Nordisk Kontakt* om en regelmæssig sprogrubrik, ligesom Sprogsekretariatet er gået ind i et samarbejde med Bokklubben Norden som forlægger for 6 tosprogede ordlister; og i november 1988 arrangerede Sprogsekretariatet en nordisk konference om tv-tekstning.

De omtalte små bilaterale ordlister mellem dansk, norsk og svensk (jf. § 2 e) udkom alle i 1988/89. De bygger på eksisterende undersøgelser over de hyppigste ord i hvert af sprogene og medtager af dette vokabular kun de ord som fra nabosprogets synsvinkel er vanskelige at forstå; ideen er at om man lærer sig disse ord, vil man have dækket omkring 90% af det almindelige sprogs ordforråd. Selvom en vis skepsis er på sin plads, er ideen nok værd at prøve; om nødvendigt kan ordlisterne senere udbygges.

I fortsættelse af Ministerrådets konference i 1987 om nabosprogsundervisningen i dansk/norsk/svensk i den videregående skole har Sprogsekretariatet sidst i 1988 holdt en konference som var helliget finsk, færøsk, grønlandsk, islandsk og samisk. Den tjente til at kortlægge problemer vedrørende disse sprog som modersmål i uddannelsessektoren og de vanskeligheder som findes i deres forhold til de tre skandinaviske sprog. Denne opgave hører til § 2 g, men den har forbindelse med § 2 b. Her agter Sprogsekretariatet at iværksætte en dybtgående undersøgelse af den faktiske sprogforståelse i Norden, eksemplificeret ved kommunikationen på nordiske møder i officielle organer, i brancheorganisationer og i andre sammenslutninger. Fil.kand. Ulla Börestam er engageret til at lede undersøgelsen, som ventes tilendebragt i 1992. En mindre omfattende undersøgelse af gymnasielærernes holdning til nabosprogsundervisning i Skandinavien og det svensksprogede Finland er nær ved at være afsluttet; den er udført af Johannes Dalsgaard, tidligere dansk lektor ved Stockholms universitet.

Dette leder over til § 2 c: Nabosprogsundervisningen. Et initiativ som Sprogsekretariatet har taget med henblik på brevveksling mellem skoleklasser i Norden vil, ligesom læ-

rer- og elevudvekslinger, efter politisk beslutning hovedsagelig blive overdraget til foreningerne Norden. Derimod vil Nordisk Sprogsekretariat få en funktion som sekretariat for en politisk besluttet efteruddannelsesvirksomhed i form af bilaterale kurser for lærere i de tre skandinaviske sprog dels som nabosprog (dvs. integreret i modersmålsundervisningen), dels som fremmedsprog. Sprogsekretariatet vil selv igangsætte faste efteruddannelseskurser i nabosprogsmetodik på grundlag af erfaringer fra en konference i maj 1988 for metodiklærere ved svenske lærerhøjskoler. Yderligere har Sprogsekretariatet planer om at arrangere mindst ét årligt kursus i internordisk kommunikation for medarbejdere ved nordiske institutioner. Endelig vil Sprogsekretariatet, på baggrund af erfaringer fra konferencer i Reykjavík og København 1987 om undervisningen i de tre skandinaviske sprog, arbejde for at der oprettes en ny stilling som konsulent ved Nordens Hus i Reykjavík; konsulenten skal i samarbejde med Sprogsekretariatet bistå de lærere som underviser i et skandinavisk sprog med at fremskaffe undervisningsmidler, arrangere efteruddannelse i Skandinavien, formidle lærer- og elevudveksling med Skandinavien osv.

I forhold til opgaven under § 2 a vil Sprogsekretariatet så vidt muligt gøre sin indflydelse gældende når der skal skabes ny terminologi inden for hele fagområder med bred kontakt til almensproget. Her er chancen for en nordisk harmonisering sikkert størst. Derimod har anbefaling af enkeltstående fællesskandinaviske afløsningsord for fremmede (især engelske) betegnelser ringere gennemslagskraft i almenheden; dels kommer anbefalingen ofte for sent, dels er det ofte vanskeligt at nå til enighed.

Denne vanskelighed har en vis forbindelse med forholdet mellem Sprogsekretariatet og de enkelte sprognævn. Før Sprogsekretariatet blev oprettet, var der nogen tvivl om og bekymring for de politiske hensigter; men kommissionsbetænkningen fra 1977 erklærede utvetydigt: «Att sekretariatet skall vara jämställt med nämnderna, och inte överordnat, måste särskilt betonas» (Nordisk utredningsserie A 1977:1, side 29). Det blev i den politiske instruks til at «Språksekreta-

riatet är ett organ för samarbete mellan språknämnderna» (§ 1), og jeg tror ikke at nogen ønsker det anderledes. Men når det gælder enkeltstående sprogspørgsmål af den slags som nævnes i § 2 a: «språk- och termfrågor som rör mer än ett nordiskt språk», så viser det sig at det forum som udgøres af arbejdsudvalget og de nordiske sekretærer har et usikkert mandat: Det hænder at arbejdsudvalgets enstemmige forslag om en fællesskandinavisk betegnelse – enstemmig i henhold til § 8 – bliver underkendt af et eller flere af de nationale sprognævne, som sætter hensynet til tradition eller tendenser i modersmålet højere end det nordiske argument (jf. *Sprog i Norden* 1979, s. 33 og 57–80). Denne side af Sprogsekretariatets virksomhed anser jeg dog ikke for den vigtigste. Den største betydning tillægger jeg de opgaver som hovedsagelig eller helt ligger uden for de nationale sprognævns virkefelt, og hvor Sprogsekretariatet derfor kan øve en (ikke hierarkisk overordnet, men) overgribende indflydelse. Jeg tænker især på nabosprogsundervisningen i videste forstand (§ 2 c–g) som middel til at fremme sprogfællesskabet og sprogforståelsen og på spørgsmål om sprogenes retsstilling i Norden.

Instruktion för Nordiska språksekretariatet

Nordiska språksekretariatet inrättades genom beslut av Nordiske ministerrådet (undervisnings- och kulturministrarna) den 14 mars 1977 med anledning av Nordiske rådets *rekommendation nr 6/1976*. Instruktionen är fastställd av ministerrådet den 17 augusti 1977 och träder i kraft den 1 juli 1978.

§ 1

Nordiska språksekretariatet har till ändamål att verka för att bevara och förstärka den språkliga gemenskapen i Norden och främja den nordiska språkförståelsen.

Språksekretariatet är ett organ för samarbete mellan språknämnderna och motsvarande organ i de nordiska länderna. Det skall även verka för samarbete mellan andra språk- och terminologiorgan i Norden.

§ 2

Språksekretariatet har särskilt till uppgift att

a) vara rådgivande och koordinerande organ i språk- och termfrågor som rör mer än ett nordiskt språk,

b) ta initiativ till utredningar och forskningsprojekt av gemensamt nordiskt intresse rörande t.ex. språkvård, terminologi, nordisk språkförståelse och grannspråksundervisning samt verka för att dessa frågor uppmärksammas i universitets- och högskoleutbildningen,

c) följa utvecklingen av grannspråksundervisningen på alla utbildningsnivåer i de nordiska länderna,

d) samverka med massmedierna – radio och television, press och bokförlag om åtgärder för att främja den nordiska språkförståelsen.

Härvid skall sekretariatet bland annat

e) ta initiativ till och medverka vid utarbetandet av ordböcker och ordlistor mellan olika språk i Norden,

f) medverka till att resultaten av utredningar, terminologiarbete m.m. publiceras på lämpligt sätt,

g) anordna nordiska möten, konferenser och seminarier i språkfrågor.

Sekretariatet kan på begäran eller på eget initiativ avge yttranden och rekommendationer till myndigheter, organisationer, företag m.fl. samt till enskilda personer.

§ 3

Medel för sekretariatets verksamhet anvisas av Nordiska ministerrådet inom ramen för den för de nordiska länderna gemensamma budgeten för nordiskt kulturellt samarbete. Sekretariatet får för särskilda ändamål uppbära bidrag från annat håll.

Sekretariatets räkenskapsår är kalenderåret. Sekretariatets räkenskaper skall granskas av statlig revisionsmyndighet i det land där sekretariatet är placerat.

§ 4

Språksekretariatet leds av en styrelse.

Till sekretariatet knyts personal i den omfattning som Nordiska ministerrådet bestämmer.

Sekretariatet bistås dessutom av personal vid Dansk Sprognævn, Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland, Norsk språkråd och Svenska språknämnden.

Sekretariatets kansli placeras i anslutning till något av de nationella språkvårdsorganen i Danmark, Norge eller Sverige. Ministerrådet beslutar om kansliets placering.

§ 5

Styrelsen består av tolv medlemmar, som skall representera danska, finska, färöiska, grönländska, isländska, norska, samiska och svenska språken.

Medlemmerna utses av Nordiska ministerrådet efter förslag av respektive språknämnd eller motsvarande organ enligt följande sammanställning.

Språk	Antal medl.	Utses efter förslag av
Danska	2	Dansk Sprognævn
Finska	2	Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland (1) Sverigefinska språknämnden (1)
Färöiska	1	Fróðska parsetur Føroya
Grönländska	1	Landsrådets sprog- og retskrivningsudvalg
Isländska	1	Íslensk málnefnd
Norska	2	Norsk språkråd (1 representant för bokmål och 1 representant för nynorsk)
Samiska	1	Sámi Giellalavdegoddi (Samiska språknämnden)
Svenska	2	Svenska språknämnden (1) Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland (1)

För varje medlem utses på samma sätt en suppleant.

Medlemmar och suppleanter utses för tre år i sänder. Avgår medlem under mandatperioden utses ny medlem för den återstående delen av perioden. Detsamma gäller suppleanter.

Styrelsen utser inom sig ordförande och vice ordförande bland representanterna för Dansk Sprognævn, Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland, Norsk språkråd och Svenska språknämnden.

§ 6

Styrelsen har inseende över sekretariatets alla angelägenheter. Styrelsen fastställer riktlinjer för sekretariatets verksamhet och tillser att dessa riktlinjer följs samt att styrelsens beslut i övrigt verkställs.

§ 7

Styrelsen sammanträder på kallelse av ordföranden eller när minst fem medlemmar begär det. Styrelsen skall dock sammanträda minst en gång om året.

Styrelsen är beslutför när minst sju medlemmar, däribland ordföranden eller vice ordföranden, är närvarande. Som styrelsens beslut gäller den mening varom de flesta förenar sig. Vid lika röstetal gäller den mening som ordföranden biträder.

Vid styrelsens sammanträden förs protokoll.

§ 8

Styrelsen utser inom sig ett arbetsutskott bestående av en medlem från resp. Dansk Sprognævn, Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland, Norsk språkråd och Svenska språknämnden, däribland ordföranden, som tillika är ordförande i arbetsutskottet. För varje medlem utses en suppleant.

Arbetsutskottet är beslutfört när samtliga medlemmar är närvarande. Arbetsutskottets beslut skall vara enhälliga. Protokoll från arbetsutskottets möte kommer att tillställas samtliga styrelsemedlemmar.

§ 9

Styrelsen får i arbetsordning eller genom särskilt beslut överlämna åt arbetsutskottet, åt ordföranden eller åt tjänsteman vid sekretariatet att fatta beslut på sekretariatets väg-

nar. Sådant överlämnande får dock inte avse ärenden som gäller förslag till eller fastställande av instruktion, arbetsordning eller budget.

§ 10

Styrelsen har att varje år till Nordiska ministerrådet avge framställning om anslag för verksamheten.

Vid utgången av varje kalenderår skall styrelsen till ministerrådet avge en berättelse över verksamheten under året.

§ 11

Sekretariatets personal anställs av styrelsen. Riktlinjer för personalens avlönings- och anställningsförhållanden meddelas av Nordiska ministerrådet med utgångspunkt i överenskommelsen den 31 januari 1974 mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om de anställdas rättsställning vid Nordiska institutioner.

§ 12

Denna instruktion träder i kraft den 1 juli 1978.

Instruktionen gäller tills vidare, dock längst till utgången av år 1983. Förslag till ändringar i instruktionen skall i god tid dessförinnan inges till Nordiska ministerrådet.